

ผีแถน : อิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว

Phi Thaen: Influence on the Way of Life of the Tai-Lao Ethnic Group

ไพฑรัฐ มุละสีวะ¹ และ จรัส ลีกา²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Phathairat Mulaseewa¹ and Jaras Leeka²

Mahachulalongornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: Police.phathairat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผีแถนที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว พบว่า ผีแถนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปรัชญาและความเชื่อ เป็นลักษณะแนวทางกรดำเนินชีวิตที่เกิดจากคติความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และถือปฏิบัติกันมาจนกลายเป็นกฎเกณฑ์และวิถีวัฒนธรรมของสังคม ด้านศิลปะ ได้ถูกสะท้อนออกในภาพจิตรกรรมฝาผนัง และวรรณกรรมพื้นบ้าน ด้านวัฒนธรรม สะท้อนออกในรูปแบบของภาษา การแต่งกาย และการบริโภคอาหาร และด้านประเพณี ทำให้เกิดประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณีการบวช ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีอื่น ๆ ตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นต้น

คำสำคัญ: แนวคิดผีแถน; อิทธิพล; กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว

Abstract

This academic article aims to present Phi Thaen (Thaen Ghost) influencing the way of life of the Tai-Lao ethnic group. The study result revealed that Phi Thaen influenced the way of life of the Tai-Lao ethnic group in 4 aspects. Philosophy and Belief: it is a way of life that comes from beliefs that have been passed down from ancestors

* ได้รับบทความ: 7 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2565

Received: 7 April 2022; Revised: 27 September 2022; Accepted: 29 September 2022

and practiced until becoming the rules and cultural way of society. Art : it has been reflected in the murals and folk literature. Culture: it is reflected in the form of language, dress, and food consumption. Tradition: it causes the Bun Bang Fai tradition, new year tradition, ordination tradition, Songkran festival and other traditions according to Heet-Sip-Song Khlong-Sib-Si, etc

Keywords: Concept Of Phi-Thaen; Influence; Tai-Lao Ethnic Group

บทนำ

ในสังคมยุคดั้งเดิม มนุษย์ได้อยู่อาศัยร่วมกันเป็นสังคมชนเผ่าขนาดเล็ก ซึ่งมีหัวหน้าชนเผ่าเป็นผู้ปกครอง และมีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว เมื่อผู้ใดกระทำความผิดกติกากฎหรือระเบียบของสังคม หัวหน้าชนเผ่าจะเป็นคนตัดสินความผิดและลงโทษตามวิธีการต่างๆที่หัวหน้าชนเผ่าเป็นคนกำหนด ในขณะที่เดียวกันหัวหน้าชนเผ่าก็คิดค้นระบบความเชื่อต่างๆขึ้นมาและกำหนดเป็นระบบความเชื่อเพื่อให้ชุมชนหรือสังคมของตนยึดถือและปฏิบัติตาม (วิถี พานิชพันธ์, 2548 : 23)

ระบบความเชื่อที่มนุษย์สร้างและพัฒนาขึ้นมานั้นได้ถูกสะสมและนำมาปฏิบัติจนเข้ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละชุมชนหรือสังคมนั้นๆ อย่างเช่น ความเชื่อในเรื่องผีแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวก็เช่นกัน มีความเป็นมาอย่างยาวนานและฝังรากลึกในชุมชนหรือสังคมของกลุ่มตระกูลไท-ลาว จนกลายเป็นระบบความเชื่อที่กลุ่มคนตระกูลไท-ลาวยึดถือและปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันและในอดีตที่ผ่านมา ก็มีการค้นพบโบราณวัตถุมากมายชนิดที่เป็นหลักฐานยืนยันว่ามีบรรพบุรุษของคนตระกูลไท-ลาว ดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณนี้ เช่น ขวานหิน ทินดาว เสาคินตั้ง ไทดินเผา เมล็ดข้าวเปลือก เศษผ้า ภาชนะ เครื่องใช้สอย และอื่นๆอีกหลายอย่าง วัตถุโบราณเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดและจินตนาการหรือลัทธิความเชื่อของคนตระกูลไท-ลาวในสมัยสังคมปฐมโบราณ เช่น ลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับเมืองแถนว่ามีเมืองแถนอยู่บนสวรรค์ ต่อมาโลกได้เกิดขึ้น แต่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ พญาแถนได้จัดไพร่พลของตนจำนวนหนึ่งลงมาอาศัยอยู่บนโลก ช่วยกันสร้างเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและขยายจำนวนประชากรของตนให้เพิ่มมากขึ้นสืบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผีแถน เป็นผีที่มีฐานันดรสูงสุดเทียบเท่าเทพเจ้า ไม่มีรูปร่างตัวตน และเชื่อกันว่าผีแถนเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ประทานธรรมชาติและกมุขชะตาชีวิตของมนุษย์ บางโอกาส ผีแถนอาจมาเยี่ยมมนุษย์โลก หากมีเรื่องเดือดร้อนหรือเรื่องที่ไม่สามารถแก้ไขได้ คนตระกูลไท-ลาวมักจะพึ่งผีแถน เช่น ด้านรักษาโรค โดยผู้เดือดร้อนจะทำกระทง (ที่ใส่อาหารสำหรับเซ่นไหว้ผีแถน) ใส่อาหารคาวหวาน รูปเทียน ดอกไม้บูชาไปบวงสรวงในการทำนาเมื่อขาดแคลนน้ำหรือต้องการให้ฝนตกก็จะทำบังไฟ จุดส่งขึ้นไปร้องขอน้ำกับผีแถน (วิถี พานิชพันธ์, 2548 : 19)

เหตุผลการเขียนบทความทางวิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิด ความเป็นมาของผี
แถนและกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวซึ่งอาศัยอยู่ในภูมิภาคอุษาคเนย์นี้ ตลอดจนแนวคิดผีนี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต
ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในด้านใดบ้าง อย่างไร

ก่อนที่จะกล่าวถึงความเป็นมาและภูมิหลังของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวซึ่งอาศัยอยู่ในภูมิภาค
อุษาคเนย์ เพื่อให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีความเชื่อและความเป็นมาอย่างไร ผู้เขียนจะกล่าวถึงแนวคิด
หรือความเชื่อเรื่องผีแถนพอสังเขป ดังนี้

แนวคิดผีแถน (แถน)

ในสมัยสังคัมชนคน่นั้น คนลาว (ดาว) เป็นชนชาติเก่าแก่ซึ่งครอบครองดินแดนในแหลมสุวรรณภูมิ
มาเป็นเวลาช้านาน กล่าวคือราวปลายยุคหินกลางถึงยุคหินใหม่ หรือเมื่อประมาณ 10,000-6,000 ปี
บรรพบุรุษของชนชาติลาวได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน ครอบครองพื้นที่
บริเวณภาคเหนือและภาคกลางของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ โดยเฉพาะบริเวณสายภูเลย สายภูสันกองพัน
สายภูสามสุม่ สายภูข้าวลีบ ซึ่งก็คือพื้นที่แขวงหัวพัน แขวงเชียงวาง และแขวงหลวงพระบางในปัจจุบัน
นั่นเองมีการค้นพบโบราณวัตถุมากมายหลายชนิดที่เป็นหลักฐานยืนยันว่ามีบรรพบุรุษของชนชาติลาวดำรงชีวิต
อยู่ในบริเวณนี้ เช่น ขวานหิน หินดาว เสาคินตั้ง ไทดินเผา เมล็ดข้าวเปลือก เศษผ้า ภาชนะ เครื่องใช้สอย
และอื่น ๆ อีกหลายอย่าง วัตถุโบราณเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดและจินตนาการหรือลัทธิความเชื่อ
ของชนชาติลาวในสมัยสังคัมปฐมโบราณ เช่น ลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับเมืองแถนว่า มีเมืองแถนอยู่บนสวรรค์
ต่อมาโลกได้เกิดขึ้น แต่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ พญาแถนได้จัดไพร่พลของตนจำนวนหนึ่งลงมาอาศัยอยู่บนโลก
ช่วยกันสร้างเมืองให้เจริญรุ่งเรืองและขยายจำนวนประชากรของตนให้เพิ่มมากขึ้นสืบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้
(มหาบุญมี เทบสีเมือง, 2557 : 28)

ความเชื่อหรือจินตนาการดังกล่าวมานี้ ไม่ได้ถูกจารึกหรือเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่
บอกเล่าต่อ ๆ กันมาแบบปากต่อปาก หรือเรียกว่า “มุขปาฐะ” จนกลายเป็นตำนานมหาชน ผู้เฒ่าผู้แก่
ในอดีตทุกเขตแคว้นของชนชาติลาวต่างบอกเล่าให้ลูกหลานฟัง เรียกว่า “นิทานพญาแถน” มีเรื่องเล่า
ตอนหนึ่งว่า “เดิมนั้นมนุษย์เราอาศัยอยู่ในเมืองแถน (แถง) มีพญาแถนเป็นเจ้าชีวิต ต่อมาพญาแถน
ได้ให้ไพร่พลจำนวนหนึ่งลงมาสร้างเมืองอยู่ในเมืองลุ่มหรือเมืองมนุษย์ พวกเขาเมืองลุ่มหรือเมืองมนุษย์
ได้สร้างที่อยู่อาศัยและเจริญรุ่งเรืองสืบมาท่ามกลางความแปรปรวนของธรรมชาติ ฤดูกาล ซึ่งแตกต่างจาก
เมืองสวรรค์ซึ่งสงบ รื่นรมย์ และแถนทั้งหลายก็เสวยอาหารทิพย์ แต่มีความรู้สึกหิวก็อิม เพียงแค่ปรารถนา
ก็สำเร็จผลได้ทันที”

ระหว่างเมืองแถนกับเมืองมนุษย์ มีถ้ำวัลย์ชนิดหนึ่งเป็นสะพานเชื่อมต่อ เรียกว่า “เครื่องเขากาด”
เมื่อมนุษย์มีความเดือดร้อน ไม่สามารถแก้ปัญหาอันได้ เช่น เกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง น้ำท่วมใหญ่ขึ้นมา

ก็จะให้ตัวแทน (ปู่เยอ ย่าเยอ) ไต่เรือเขากาดขึ้นไปเมืองแถนเพื่อขอความช่วยเหลือจากพญาแถน เมื่อพญาแถนทราบถึงเรื่องความเดือดร้อนของมนุษย์แล้วก็มีบั้งหรือวัตถุที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ไขปัญหาย้ายธรรมชาติได้ ปู่เยอ ย่าเยอซึ่งเป็นตัวแทนของมนุษย์ก็ลงมาแจ้งข่าว (ข้อมูล) แก่เหล่ามนุษย์และบอกวิธีการแก้ไขปัญหาย้ายธรรมชาติให้เหล่ามนุษย์ได้ทราบ ตลอดจนนำวิธีการต่างๆที่พญาแถนสั่งสอนเพื่อแก้ไขปัญหาคำเนินชีวิตของตนด้วย (มหาบุณมี เทบสี่เมือง, 2557 : 30-31)

จะว่าไปแล้วในภูมิภาคอุษาคเนย์โบราณ ชนเผ่ากลุ่มต่างๆ ล้วนนับถือผีมาแต่ดั้งเดิม หรือจะเรียกว่า “ศาสนาผี” ก็ได้ ศาสนาผีเป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มคนในอุษาคเนย์โบราณแต่ยุคดึกดำบรรพ์มากกว่า 3,000 ปี มาแล้ว แต่แต่ละชนเผ่าจะเรียกผีต่างกัน เช่น มอญ เรียกว่า “ผีเหม็ง” เขมร เรียกว่า “ผีมด” ลาว เรียกว่า “ผีฟ้า (ผีแถน)” พม่า เรียกว่า “ผีนัต” เป็นต้น ดังนั้น คำว่า “ผี” จึงหมายถึงอำนาจเหนือธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอยู่เหนือธรรมชาติ สามารถดลบันดาลให้เกิดสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ฝนตก น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น ปรากรฎการณ์เหล่านี้เองที่ทำให้มนุษย์เชื่อว่าเป็น “ผี” หรือ “พระเจ้า” เมื่อมนุษย์เชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ จึงมีคนที่ทำหน้าที่สื่อสารกับผี ซึ่งล้วนเป็นผู้หญิงทั้งนั้น ซึ่งหมายถึงผู้หญิงเป็นใหญ่หรือเป็นเจ้าของศาสนาผี เช่น หมอผี มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าทำพิธีกรรม ทำหน้าที่ปกครองควบคุมดูแล หรือเรียกว่า “เจ้าเมือง” (สุจิต วงษ์เทศ, 2560 : 36-43)

เมื่อพิจารณาจากลัทธิความเชื่อดั้งเดิมหรือจินตนาการเกี่ยวกับเมืองแถนของชาวลาวแล้ว จะเห็นได้ว่านิทานพญาแถนหรือตำนานมหาชนของชนชาวลาวนั้น เป็นจินตนาการของบรรพบุรุษที่เกี่ยวกับระบบจักรวาลที่มีเมืองแถน (เมืองสวรรค์) กับเมืองมนุษย์ (เมืองลุ่ม) เป็นสองโลกที่อยู่ร่วมกัน พญาแถนคล้ายกับเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในสรวงสวรรค์ คอยปกป้องและคุ้มครองมนุษย์หรือสาวกให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลาย

กลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว

1.1 แนวคิดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์

นักมานุษยวิทยาตะวันตกเสนอแนวคิดหรือมโนทัศน์ (Concepts) เรื่องชาติพันธุ์ไว้หลายสำนวน แต่เราอาจจะสรุปได้ว่าแนวคิดหรือมโนทัศน์ในเรื่องนี้ ดังนี้ ภาวครพันธุ์ (2558) ได้แบ่งแนวคิดหรือมโนทัศน์ออกเป็น 2 สกุลใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สกุลรากเหง้าดั้งเดิม (Primordialism) ซึ่งเห็นว่าชาติพันธุ์ฝังรากลึกอยู่ในประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ จนเหมาะที่จะพิจารณาว่าชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เราถูกให้มา (Given) ในความสัมพันธ์ของมนุษย์

2. สกอลประดิษฐ์สร้าง (Constructivism) โต้แย้งว่าชาติพันธุ์มิใช่กรให้มาทางประวัติศาสตร์ (Historical given) เลยแม้แต่น้อย ในความเป็นจริงกลับเป็นปรากฏการณ์ที่ยืดหยุ่นและปรับตัวได้สูง และชาติพันธุ์โดยพื้นฐานนั้นเกี่ยวข้องกับทรัพยากรตรงที่ว่า ทั้งปัจเจกชนและกลุ่มต่างก็ใช้ชาติพันธุ์เป็นโอกาสในการแสวงหาความมั่นคงขั้นพื้นฐานและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่จะละทิ้งหรือเปลี่ยนชาติพันธุ์เมื่อเห็นว่าตนจะได้ประโยชน์มากกว่า ความคิดในสกอลนี้จึงมองว่าทั้งอัตลักษณ์ของปัจเจกชนและอัตลักษณ์ร่วม (Individual and collective identities) มีลักษณะเลื่อนไหล (Fluid) ปัจเจกชนสามารถเลือกอัตลักษณ์ใดก็ได้ตามความต้องการ หรือตามโอกาส หรือสถานการณ์ หรือจุดประสงค์ทางการเมือง

1.2 ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า "ชาติพันธุ์" และ "ชาติพันธุ์วิทยา" เป็นคำใหม่ซึ่งบัญญัติไว้ในราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ซึ่งหมายถึงกลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมา โดยการผูกพันลักษณะการของเชื้อชาติ และสัญชาติเข้าด้วยกัน อีกนัยหนึ่ง การมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกันและเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น ไทย พม่า กะเหรี่ยง จีน ลาว เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมมีลักษณะเด่น คือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้ หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วยผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กัน ไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์และในขณะเดียวกันก็สามารถรื้ออารมณ์ ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นถือศาสนาเดียวกันความรู้สึกผูกพันนี้อาจ เรียกว่า "สำนึก" ทางชาติพันธุ์หรือชาติลักษณะ (Ethnic Identity) ดังนั้นการทำความเข้าใจเรื่องชาติพันธุ์ จำเป็นจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบเชื้อชาติ สัญชาติ และชาติพันธุ์ได้ (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.) ดังนี้

1. เชื้อชาติ (race) คือ ลักษณะทางชีวภาพของคน ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากลักษณะรูปร่าง สีผิว เส้นผม และตา การแบ่งกลุ่ม เชื้อชาติ (racial group) ฯลฯ การแบ่งแยกกลุ่มคนตามลักษณะทางชีวภาพนี้ มีความสำคัญในสังคมที่สมาชิกในสังคมมาจากบรรพบุรุษที่ต่างกัน และมีสีผิว และรูปร่าง สันฐาน ที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

2. สัญชาติ (nationality) คือ การเป็นสมาชิกของประเทศใดประเทศหนึ่งตามกฎหมาย โดยที่ลักษณะทางชีวภาพและวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันได้ การเป็นสมาชิกของประเทศย่อมหมายถึงการเป็นประชาชนของประเทศนั้น ผู้ที่อพยพมาจากที่อื่น เพื่อมาตั้งถิ่นฐานสามารถโอนสัญชาติมาได้ ผู้ที่เปลี่ยนสัญชาติ คือ ผู้ที่เปลี่ยนฐานะจากการเป็นประชาชนของประเทศหนึ่ง มาเป็นประชาชนของอีกประเทศหนึ่ง

3. ชชาติพันธุ์ (ethnicity หรือ ethnos) คือ การมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่า สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น ไทย พม่า กะเหรี่ยง จีนลาว เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมมีลักษณะเด่นคือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้ หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์

1.3 ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว

เรื่องถิ่นที่อยู่เดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีอยู่ 2 แนวคิด (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ม.ป.ป.) ดังนี้

แนวคิดแรก มีนักมานุษยวิทยาและนักประวัติศาสตร์ได้ให้ข้อมูลและหลักฐานประกอบ ดังนี้

1) ถิ่นเดิมของลาวอยู่ที่อีสานนี้เอง ไม่ได้อพยพมาจากไหน ถ้าเหมาว่าคนบ้านเชียง คือ ลาว ก็แสดงว่า ลาว มาตั้งหลักแหล่งที่บ้านเชียงมากกว่า 5,600 ปีมาแล้ว เพราะอายุหม้อบ้านเชียงที่พิสุจน์ โดยวิศิษฐ์ บอน 14 บอกว่าหม้อบ้านเชียงอายุเก่าแก่ถึง 5,600 ปี กว่าคนบ้านเชียงจะเริ่มตีหม้อใช้ในครัวเรือน ก็ต้องสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยก่อนหน้านั้นแล้ว

2) ถิ่นเดิมของลาวอยู่ที่อีสาน และมีมาจากที่อื่นด้วย แนวคิดนี้เชื่อว่าคนอีสานน่าจะมียุ่แล้ว ในดินแดนที่เรียกว่า "อีสาน" โดยประมาณ 1,000 – 7,000 ปีที่ผ่านมา นักมานุษยวิทยาและนักประวัติศาสตร์ได้สันนิษฐานว่า ได้มีการอพยพของพวกละว้า หรือข่า ลงมาอยู่ในแดนสุวรรณภูมิ เป็นพวกแรก พอเข้ามาอยู่สุวรรณภูมิ ก็แบ่งเป็นอาณาจักรใหญ่ ๆ 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรทวารวดี ซึ่งมีนครปฐมเป็นราชธานี มีอาณาเขตถึงเมืองละโว้ (ลพบุรี) อาณาจักรโยนก เมืองหลวง ได้แก่ เมืองเงินยาง หรือเชียงแสน มีเขตแดนขึ้นไปถึงเมืองชะเลียงและเมืองเขิน อาณาจักรศรีโคตรบูรณ ได้แก่บรรดาชาวข่าที่มาสร้างอาณาจักรในกลุ่มน้ำโขง มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองโคตรบูรณ ซึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง

แนวคิดที่ 2 จะเห็นว่ามีนักมานุษยวิทยาและนักประวัติศาสตร์ เรียกว่า "คนไท-ลาว" นั้นน่าจะมียุ่คนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ปะปนกันอยู่และในหลายกลุ่มนั้นน่าจะมียุ่กลุ่มชาติพันธุ์ "ลาว" อยู่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากงานเขียนของนักวิชาการบางคนที่กำลังว่า หลังจากพวกละว้า หรือพวกข่าหมดอำนาจลง ดินแดนอีสานก็ถูกครอบครองโดยขอมและอ้ายลาว ต่อมาขอมก็เสื่อมอำนาจลง ดินแดนส่วนนี้จึงถูกครอบครองโดยอ้ายลาวมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า "อ้ายลาว" ก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวนั่นเอง อ้ายลาวเป็นสาขาหนึ่งของมองโกลเดิมอยู่ทางตอนบนของแม่น้ำแยงซีเกียง และแม่น้ำเหลือง ก่อนที่จะอพยพเข้าครอบครองอีสานนั้นได้รวมตัวกันตั้งเมืองสำคัญขึ้น 3 เมือง คือ นครลุง นครเจียว และนครปา

ต่อมากลุ่มอ้ายลาวเกิดสู้รบกับจีน สาเหตุเพราะจีนมาแย่งดินแดน อ้ายลาวสู้จีนไม่ได้จึงอพยพลงใต้ ถอยร่นลงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาตั้งอาณาจักรอยู่บริเวณญานานในปัจจุบัน มีเมืองแกนเป็นศูนย์กลางสำคัญ แต่ก็ยังถูกรุกรานแย่งชิงจากจีนไม่หยุดหย่อน อ้ายลาวจึงอพยพลงมาตั้งอาณาจักรใหม่อีก คือ อาณาจักรหนองแส มีขุนบรมวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ของอ้ายลาว เป็นผู้ปกครองขุนบรมขึ้นครองราชย์ พ.ศ. 1272 ได้รวบรวมผู้คนเป็นปึกแผ่น และส่งพระราชโอรสไปครองเมืองต่างๆ ในบริเวณนั้นลูกหลานที่ส่งไปครองเมืองมี 7 คน ได้แก่

1. ขุนล่อ ครองเมืองขวา คือ หลวงพระบาง
2. ขุนยี่ผาลาน ครองเมืองหอแต่หรือสิบสองพันนา
3. ขุนสามจุงสง ครองเมืองปะกันหรือหัวพันทั้งห้าทั้งหก
4. ขุนไชสง ครองเมืองสุวรรณโคมคำ
5. ขุนจ้าวอิน ครองเมืองอโยธยา (สุโขทัย)
6. ขุนลกกลม ครองเมืองมอญ คือ หงสาวดี
7. ขุนเจ็ดเจือง ครองเมืองเชียงขวางหรือเมืองพวนพี่น้องอ้ายลาว

ทั้ง 7 ปกครองบ้านเมืองแบบเมืองพี่เมืองน้อง มีอะไรก็ช่วยเหลือเจือจุนกัน โดยยึดมั่นในคำสาบานที่คำสัตย์ปฏิญาณร่วมกันว่า "ไผ่บราแย่งแผ่นดินกันขอให้ฟ้าผ่ามันตาย" สำหรับกลุ่มอ้ายลาวนี้ น่าจะเกี่ยวโยงเป็นกลุ่มเดียวกับคนชาติพันธุ์ลาวในอีสาน น่าจะเป็นกลุ่มลาวเชียง และลาวเวียง คือ กลุ่มจากอาณาจักรล้านนา (ลาวเชียง) และกลุ่มจากอาณาจักร ล้านช้าง (ลาวเวียง) (ประยงค์ แสนบุราณ, ม.ป.ป. : 16)

จากความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวที่นำเสนอมานี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว คือ กลุ่มชนชาติเดียวกันและมีความผูกพันกันมาช้านานหลายพันปี แต่มีสิ่งหนึ่งที่น่าสังเกต คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว นี้ มีความเชื่อเรื่องแกนหรือผีแกนมาอย่างยาวนาน ความเชื่อและความผูกพันนี้เนื่องที่กลุ่มคนตระกูลไท-ลาว ในอุษาคเนย์ เชื่อว่าผู้คนในภูมิภาคอุษาคเนย์เป็นเชื้อสายหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.4 วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว

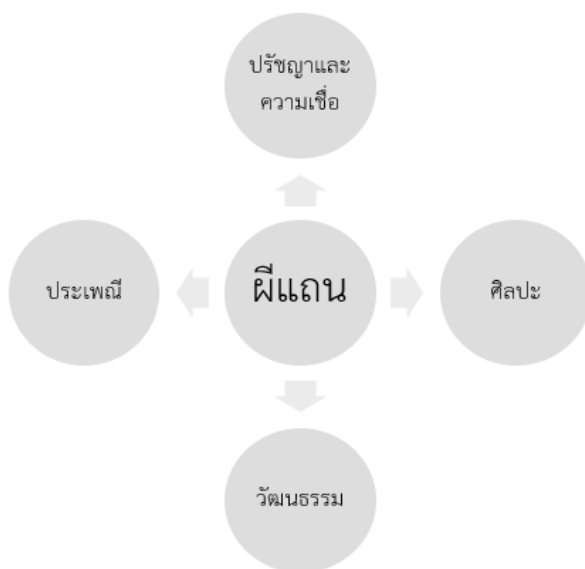
ศาสนาและความเชื่อของคนตระกูลไท-ลาวนั้น คนตระกูลไท-ลาวยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮีตสิบสอง" (คือ กิจกรรมประเพณีในรอบ 12 เดือน) นับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน คือ พุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีตของชาวบ้านมุ่งที่จะสั่งสอนให้เป็นพลเมืองดี มากกว่าที่จะสอนให้ละโลกีย์ ไปสู่นิพพาน ตามปรัชญาพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแกน รวมทั้งผีไร่ ผีนา ผีตาแฮก ฯลฯ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก นั่นคือ ผีปู่ตา (ปู่เยอ ย่าเยอ) ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลเจ้าปู่ตา (ตู่บ/เฮือนปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่งเฒ่าจ้ำ หรือหมอจ้ำ (หมอผี) เป็นผู้ติดต่อกับวิญญาณ เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากที่สุด (วิถี พานิชพันธ์, 2548 : 17)

วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวนั้น ในส่วนวัฒนธรรมอาหาร คนตระกูลไท-ลาว นิยมรับประทานข้าวเหนียว อาหารหลักของชาวบ้าน คือ เครื่องจิ้ม (เช่น แจ่วบอง ป่น) กับผัก ส้มตำ แกง อ่อม จากเนื้อสัตว์ และพืชผักที่หาได้ตามไร่นา ส่วนอาหารพิเศษอื่นๆ ได้แก่ ลาบ ก้อย เนื้อย่าง ฯลฯ นั้นจะบริโภคเมื่อยามมีงานบุญ หรือการเลี้ยงฉลองเท่านั้น

การเล่น ขั้บร้อง ลำนำของคนตระกูลไท-ลาวนั้น มักจะมีละเล่น ได้แก่ หมอลำ การขับซึ้ง ฟ้อน ส่วนเครื่องดนตรีสำคัญ ได้แก่ แคน ซึง หรือ พิณ ฉิ่ง ฉาบ กลอง และเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่เห็นในปัจจุบัน เพิ่มเติมมาใหม่จากการผสมผสานวัฒนธรรมและการคิดค้น ปรับปรุง เช่น โปงลาง โทหวต เป็นต้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ม.ป.ป.)

อิทธิพลของผีแถนต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว

ในลำดับต่อไป ผู้เขียนจะกล่าวถึงอิทธิพลของแนวคิดผีแถนที่มีต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในด้านปรัชญาและความเชื่อ ด้านศิลปะ ด้านวัฒนธรรม และด้านประเพณี ดังนี้

แผนภาพแสดงอิทธิพลของแนวคิดผีแถนต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว

จากแผนภาพนี้แสดงอิทธิพลของแนวคิดผีแฉงต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ใน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านปรัชญาและความเชื่อ แนวคิดผีแฉงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในด้านปรัชญาและความเชื่อ ดังจะเห็นได้จากจากการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ที่อิงหลัก พุทธศาสนา โดยมีความเชื่อต่อหลักกฎแห่งกรรม เกรงกลัวบาปกรรม หมั่นทำแต่กรรมดี ทำจิตใจให้ผ่องใส สะอาด ในขณะที่เดียวกันก็มีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงหรือบูชาผีแฉงซึ่งตนเองนับถือมาโดยไม่ขาดสาย แนวความคิดนี้ได้สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาหลายพันปี และส่งผลต่อปรัชญาความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ไท-ลาว ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. ด้านศิลปะ แนวคิดผีแฉงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านศิลปะ ถูกสะท้อนผ่านภาพเขียนตำนานพญาคันคากกับพญาแฉงและพิธีกรรมจุดบั้งไฟขอฝน จากพญาแฉงที่ปรากฏอยู่ฝาผนังพระอุโบสถหรือศาลาการเปรียญตามวัดวาอารามและพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ในภูมิภาคอุษาคเนย์นี้ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของแนวคิดแฉงที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มาเป็นเวลายาวนาน

3. ด้านวัฒนธรรม แนวคิดผีแฉงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากภาษาที่คนตระกูลไท-ลาวใช้ในการสื่อสารระหว่างกัน เช่น ภาษาลาว ภาษาภูไท เป็นต้น การแต่งกายที่แตกต่างจากกลุ่มคนตระกูลอื่นๆในภูมิภาคเดียวกัน เช่น คนตระกูลไท-ลาว นิยมใส่ผ้าซิ่น (ผ้าถุง) ที่ทอด้วยไหม และเสื้อที่ทอด้วยไหม เป็นต้น และการบริโภคอาหารที่แตกต่างจากกลุ่มคนตระกูลอื่นๆในภูมิภาคเดียวกัน เช่น คนตระกูลไท-ลาวนิยมรับประทาน ข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก หรือเรียกว่า “วัฒนธรรมข้าวเหนียว” เป็นต้น

4. ด้านประเพณี แนวคิดผีแฉงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านประเพณี ดังจะเห็นได้จากประเพณีจุดบั้งไฟขอฝนจากพญาแฉง เมื่อถึงเดือน 6 เข้าสู่ ฤดูทำนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว จึงได้พากันจัดพิธีกรรมขอฝนโดยการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นสื่อให้พญาแฉง ได้รับทราบความต้องการของชาวบ้าน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของคนตระกูลไท-ลาวโดยปกติจะนิยมทำกัน ในช่วงเดือน 3 ประเพณีบวชนาคหรืออุปสมบท คนตระกูลไท-ลาวจะนิยมบวชลูกหลานในช่วงเดือน 7 หรือเดือน 8 ก่อนเข้าพรรษา ซึ่งเป็นไปตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของคนตระกูลไท-ลาว ประเพณีเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีและความสงบเรียบร้อยในสังคมของกลุ่มคนตระกูลไท-ลาว เป็นสำคัญ

สรุป

แนวคิดผีแดนมีความเป็นมาจากการที่บรรพบุรุษของคนตระกูลไท-ลาว ได้คิดค้นวิธีการควบคุมความประพฤติของพลเมืองให้อยู่ในกติกาหรือกฎเกณฑ์ที่กลุ่มตนกำหนดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสงบสุขของสังคมหรือชุมชน และความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีอยู่ 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแรกเชื่อว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว อยู่อาศัยในดินแดนนี้มาตั้งแต่เดิม และแนวทางที่สองเชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว อพยพมาจากดินแดนทางตอนใต้ของจีน โดยถูกกลุ่มคนจีนขับไล่ จึงได้อพยพลงมาทางตอนใต้เรื่อยมา จนกระทั่งลงมาอยู่ในดินแดนบริเวณอาณาจักรล้านช้างเดิม (สปป.ลาว, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เป็นต้น) และส่วนอิทธิพลของแนวคิดผีแดนต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านปรัชญาและความเชื่อ แนวคิดผีแดนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตด้านปรัชญาและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว เป็นลักษณะแนวทางการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ที่อิงหลักศาสนาพุทธและจัดทำพิธีกรรมบวงสรวงผีแดนหรือผีบรรพบุรุษ รวมทั้งระบบความเชื่อที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นกติกาหรือกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสังคมให้สงบเรียบร้อย ด้านศิลปะ แนวคิดผีแดนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตด้านศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ถูกสะท้อนจากภาพเขียนตำนานพญาคันคากกับพญาแถน พิธีกรรมจุดบั้งไฟขอฝนที่ผนังพระอุโบสถหรือศาลาการเปรียญตามวัดวาอารามหรือตามพิพิธภัณฑสถานบางจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านวัฒนธรรม แนวคิดผีแดนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว สะท้อนได้จากภาษาที่คนตระกูลไท-ลาว ใช้ในการสื่อสารระหว่างกัน การแต่งกายที่แตกต่างจากกลุ่มคนตระกูลอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน รวมทั้งการบริโภคที่แตกต่างจากกลุ่มคนตระกูลอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน เช่น พุดภาษาลาวสวมใส่ผ้าชิ้นใหม่ที่ทอด้วยตนเอง รับประทานข้าวเหนียวเป็นเป็นอาหารหลัก เป็นต้น และด้านประเพณี แนวคิดผีแดนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตด้านประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ทำให้เกิดประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อขอฝนจากพญาแถน ประเพณีขึ้นปีใหม่ไท-ลาว (สงกรานต์) ประเพณีบวชนาคหรืออุปสมบท ประเพณีอื่น ๆ ตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นต้น ซึ่งประเพณีเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีหรือความสนุกสนานบันเทิงใจของกลุ่มคนตระกูลไท-ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่

หลังจากศึกษาอิทธิพลของแนวคิดผีแฉงต่อปรัชญาและความเชื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว แล้ว ผู้เขียนพบว่า มีองค์ความรู้ซึ่งเกิดจากการศึกษาเรื่องนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. องค์ความรู้ในกรอบอภิปรัชญา พบว่าแนวคิดหรือทฤษฎีอภิปรัชญาเกี่ยวกับความเป็นจริง และความเชื่อในความมีอยู่ของผีแฉงว่ามีอยู่จริง มีอยู่อย่างไร จะเข้าถึงผีแฉงได้ด้วยวิธีการอย่างไร นอกจากนี้ยังพบแนวคิดอภิปรัชญาว่าด้วยความจริงของชีวิตมนุษย์ การแสวงหาความสุขทางกายของมนุษย์เพื่อเข้าถึงความเป็นอยู่ที่ดีของการดำเนินชีวิตในชุมชนหรือสังคมของตน

2. องค์ความรู้ในกรอบจริยศาสตร์ พบว่ามีความรู้ในแง่ของจริยศาสตร์ที่ปรากฏในแนวคิดผีแฉงของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว โดยจะเห็นได้จากการนำแนวคิดความเชื่อต่อผีแฉงมากำหนดเป็นกรอบกฎเกณฑ์ หรือข้อปฏิบัติรวมกันของคนในสังคมหรือชุมชนเพื่อความสงบสุขในชุมชนหรือสังคมของตนเป็นสำคัญ

3. องค์ความรู้ในกรอบสุนทรียศาสตร์ พบว่าการนำความเชื่อต่อผีแฉงของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มาประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การละเล่น การพอรำในประเพณีต่างๆในชุมชนหรือสังคมอีสาน เพื่อสร้างความสนุกสนานและความเพลิดเพลินบันเทิงใจแก่สมาชิกในชุมชนหรือสังคมในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

คมกฤช อู่เต็กเค่ง และคณะ. (2564). ผี พราหมณ์ พุทธ ในศาสนาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.

_____. (2560). การตะ-สยาม ผี พราหมณ์ พุทธ? พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

นิติ ภาวครพันธุ์. (2558). ขวนถก ชาติและชาติพันธุ์ : ข้อถกเถียงว่าด้วย “ชาติ” และ “ชาติพันธุ์”. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

ปราณี วงษ์เทศ. (2563). สังคมและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.

มหาบุญมี เทบสีเมือง. (2556). ความเป็นมาของชนชาติลาว การตั้งถิ่นฐานและสถาปนาอาณาจักร เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

วิถี พานิชพันธ์. (2548). วิถีล้านนา. กรุงเทพฯ: โฮ. เอส.พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด.

สุเทพ ไชยขันธุ์. (2557). นิทานพญาแฉง แก่นตำนานอาเซียน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

_____. (2554). หินดาว เล่านิทานพญาแฉง. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2560). วัฒนธรรมร่วมอุษาคเนย์ในอาเซียน พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานาแฮก.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (ม.ป.ป.) ประเพณี/วัฒนธรรม/เทศกาลอื่น ๆ ของชนเผ่าไทอีสาน.

สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://sites.google.com/site/pais0821056763/khwam-pen-ma-khxng-prapheni>.

_____. อีตลีสอง ประเพณีลีสองเดือนของอีสาน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://sites.google.com/site/pais0821056763/home/chatiphanthu-ni-xisan/thiy-law-thi-xisan>.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ม.ป.ป.). กลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2564, จาก <https://cac.kku.ac.th/cac2021>.